

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
Cilt/Vol: 2, Sayı/Issue: 1, 2018, ss/pp.54-81
ISSN:2602-3792
ANKARA-TURKEY.
This article was checked by iThenticate.

Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

AİLE VE DİN BAĞLAMINDA KURANDAKİ MAHREMİYET TASAVVURU

Enes KILIÇ *

ÖZET

Toplumun ilk ve temel sosyolojik birliği konumunda olan aile, tarihin ilk dönemlerinde biyolojik bir kurumdan öte dini bağlardan oluşan bir yapıdadır. Bu da ailevi ilişkileri daha sıkılaştırmış ve sağlam bağlar kurulmasını sağlamıştır. Bu bağlar sayesinde de birbirine sıkı sıkıya kenetlenmiş toplumlar ortaya çıkmıştır. Aile toplumun temelini oluşturan yapısından dolayı da toplum bilimi olan sosyolojinin ana konuları arasında yerini almış ve sosyolojik araştırmalara kaynaklık etmiştir. Her toplumun karakterini, yapısını oluşturan temel özellikler vardır. Bu özellikleri ise bireylerin biyolojik, psikolojik, toplumsal, kültürel, ekonomik, dini anlamda eğitildikleri aile meydana getirir. Toplumların farklılık göstermelerinin temel sebebi de burada başlar. Çünkü toplumu bireyler meydana getirir bireylerin ise eğitilip, olgunlaştığı yer aile kurumudur. Aile kurumu farklılık gösterdiği zaman toplumların da yapılarının ve özelliklerinin farklılık göstermesi kaçınılmazdır. Nitekim biz Müslümanlar aileyi Allah'ın bize verdiği bir nimet ve bereket olarak tanımlarız. Bu nimeti de sevgi, saygı ve ahlak kurallarına uyarak koruruz. Zaten Kur'an-ı Kerim'de de Allah insanları bu konuda uyarır. Bu kavramlardan birisi de mahremiyettir. Hem ailenin hem de bireyin özel alanını korumak adına insanların mahremiyet kurallarına dikkat etmeleri gerekmektedir. Mahremiyeti korumak içinde İslam'da belli kurallar vardır. Bu kuralardan bir tanesi başkalarının hanesine girerken izin istenmesi gerektiğidir. İslam dini, hanelere izin alınarak girilmesi konusunda bu düzenlemelerin yanı sıra aile içerisinde her bireyin mahrem alanı olduğunu ve aile fertlerinin birbirlerinin bu özel alanlarına dikkat etmelerini istemiştir.

* AND Center Araştırmacı Yrd., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, e-posta: enes.kilic006@gmail.com.

Anahtar kelimeler: İslam, mahremiyet, aile

**FAMILY AND RELIGION CONTEXT OF PERCEPTION OF
PRIVACY IN THE QUR'AN**

ABSTRACT

The family, which is the first sociological unit of society, is a structure composed of religious ties rather than biological ones in the early periods of history. This has strengthened family ties. Thanks to these links, strong ties that connect communities have been emerged. Because of the structure of the family society, it is the main subject of sociology, which is the social consciousness, and it is the source of sociological researches. The character and structure of each society are the basic features that make up the structure. These characteristics bring the family to a place where individuals are educated biologically, psychologically, socially, culturally, economically and religiously. The main reason for differences in societies also starts here. Societies are composed of individuals, and they trained and matured in the family. When the family institution differs, it is inevitable that the structures and characteristics of the societies also differ. Indeed, we as Muslims define the family as a blessing and blessing that God has given us. We protect this blessing by following the rules of love, respect and morality. One of these concepts that Allah warns people in the Qur'anin this regard is privacy. In order to protect both the family and the individual's private space, people need to pay attention to privacy rules. There are certain rules in Islam to protect privacy. One of these rules is that you mustask for permission when you enter someone else's home. In addition to these regulations, Islam religion has demanded that each individual in the family has a private area that family members should respect to each other's special areas.

Key words: Islam, privacy, family

GİRİŞ

İlk sosyolojik birlik olan aile, insanlığın ilk dönemlerinde tabii bir dini cemaat halindedir (Wach, 1995: 91). Ailelerin genişlemesiyle meydana gelen klanlarda böyledir. Her iki grup da sürekli ayin ve merasimlerin icra olunduğu dini bir cemaat görünümündedir. Kuşkusuz en ilkel toplumlar bile akrabalık ilişkileri üzerine kuruluydu ve akrabalık teşkilatıda soy temeline dayanıyordu (Kuper, 1988:6). Bununla birlikte aile üyelerini birbirine bağlayan bağ, kan bağı değil kutsal temellere bağlayan inanç birliğidir. Diğer ifadeyle, geniş bir aile grubuna mal olan inanç ve ibadet birliği, kan bağı ve birlikte yaşamının ortaya çıkardığı öteki bağlardan daha kuvvetli bir dayanışma meydana getirmiştir. Kutsal bir unsur, onları birleştirirken aynı zamanda bu birliğe kutsallık da vermektedir (Freyer, 1964: 40).

Bu çalışmada problem, sosyolojik açıdan din ve aile bağlamında Kur'an'daki mahremiyet tasavvurunu ele almaktır. Buna bağlı olarak çalışmanın amacı ise, sadece sosyolojinin penceresinden Kur'an'a bakmak değil aynı zamanda Kur'an'ın penceresinden toplumsal yapıyı dolayısıyla aile mahremiyetini anlamaya çalışmaktır. Bu yüzden toplumsal yapıyı anlamak için önemine binaen mahremiyet kavramını Kur'an'dan hareketle sosyolojik olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın yöntemi, anlayıcı yaklaşıma uygun olarak tarihsel dokümantasyon tekniğine dayanmaktadır. Bu teknikle çalışırken, kavramın sosyolojik boyutlarını anlamak için sosyoloji kitaplarına, sosyoloji sözlüklerine müracaat ettik. Aynı zamanda Kur'an boyutuna bakarken de Kuran'ı Kerim'in daha çok meallerine başvurmakla birlikte, anlaşılmayacağını düşündüğümüz noktalarda değişik tefsirlere müracaat ederek konuyu ele almaya çalıştık.

Sosyolojik Bir Gerçek Olarak Aile

Aile, sosyolojinin teorik ve pratik araştırmalarına sıklıkla konu olan toplumsal bir yapıdır. Marshall'ın da tanımladığı gibi insanlar tarafından kan, cinsel ilişki ve yasal bağlarla kurulmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur (Marshall, 1999:7). Budak ise Marshall'ın aileyi tanımlarken vurguladığı kan, evlilik veya evlatlık ilişkilerini aile kurumunun en belirgin özelliği olarak göstermiştir ve bunlara ek olarak aileyi "aynı çatı altında yaşayan ve sosyal, ekonomik bir birim oluşturan bireyler grubu" şeklinde

tanımlamıştır (Budak,2000:25). Aile kurumunun en temel tanımlarını göz önünde bulundurduğumuz zaman, ailenin biyolojik ve yasal bağlarla bağlı bir grup olarak anlaşıldığı ortaya çıkmaktadır.

Farklı toplumlarda değişik şekillerde ortaya çıkan ailenin birtakım özellikleri ve işlevleri vardır. Bulduğumuz dönemde her toplum, varlığını devam ettirebilmesi için, vefat eden üyelerinin yerine yeni üyeler koymak zorundadır (Özkalp, 2007: 131). İşte ailenin önemi bu yeni üyeleri topluma kazandırmak ve onları içinde yaşadıkları düzene üye yapmak gibi fonksiyonları yerine getirdikçe kuvvetlenmektedir. “Aile kurumu cinsel ilişkileri ve çocukların doğumunu düzenleyen, standartlaştıran bir sistemdir. Ailenin en yaygın formu erkek ve kadının çocuklarıyla birlikte aynı evde yaşadığı monogamidir” (Fichter, 1990: 115).

Biyolojik İşlev

Evliliğin temel “biyolojik” işlevlerinden biri, “cinsel güdüyü doyurmak” eşlerin birbirlerinin isteklerini uyum içinde karşılamaları ve cinsel güdünün meşru yoldan doyuma ulaşmasıdır. Bunun sonucu olarak “çocuk yapmak, yetiştirmek ve kendi nesillerini üretmek” gibi istekler de karşılanmaktadır (Özgüven, 2000:19–20). Bireylerin karşılıklı ihtiyaçları kişiliklerin tamamlanmasıyla anlam kazanır. Ailenin bir görevi de neslin devamını sağlamaktır. Bu görev ilk insanla birlikte başlamıştır ve insanlığın sonuna kadar devam edecektir (Acar, 1990: 23).

Psikolojik İşlev

Çocukları biyolojik açıdan yetiştirip koruduğumuz gibi psikolojik açıdan da yetiştirip korumamız gerekmektedir. Sevgi, saygı ve sığınma gibi psikolojik gereksinimlerinin doyurulması ailenin temel işlevlerindedir. Aile üyelerini duygusal bağlarla birbirine bağlar. Çocuk doğduğunda korumasız, aciz, bakıma muhtaç haldedir. Bu dönemde onun en temel fizyolojik ihtiyaçlarını aile karşılar. Bunun yanı sıra çocuğun; üzülme, ağlama, öfkelenme, sevinme, oynama, şımarma, nazlanma, sığınma, sevgi, saygı gibi psikolojik ihtiyaçları da vardır. Bu ihtiyaçları hakkıyla karşılayabilecek tek şeyde anne şefkatidir. Aile, çocuğun bu psikolojik ihtiyaçları için sıcak bir yuva oluşturur ve onu insanlığa yararlı sosyal bir birey olarak hazırlar. Çocuğu doğal, çevresel ve sosyal etmenlerden koruyan aile ona sıcak bir yuvada hazırlamaktadır (Kır, 2010: 386).

Toplumsal İşlev

Bir toplumun en temel taşı ailedir. Bununla beraber toplumsal yapıyı oluşturan işlevleri de aile üstlenmiştir. Birey toplum içinde bir statü ve role sahip olmasına rağmen gerçek kişiliğini ancak diğer bireylerle sosyal ilişkiler kurarak oluşturur (Acar, 1990:22-23). Çocuğun kişilik gelişimi ailede başlar. Toplumsal değer ve normlar orada öğrenilir. Aile, bilinçli ya da bilinçsiz ilk beş yılda cinsel rolleri, tuvalet eğitimi, küçüklere sevmeye, büyüklere saygı duyma gibi hayata dair temel kuralları öğretir (Kır,2010: 388).

Eğitim İşlevi

Aile toplumun temelini oluşturduğu gibi toplumdaki en küçük birim ve kurumdur. Çocuk, dünyaya geldiğinde sadece biyolojik varlıktır, ilk defa ailede eğitilerek topluma kazandırılır. Çocuğun her türlü eğitimi ailenin sorumluluğunda başlar ve eğitim temeli ailede atılır. Çocuk ailede aldığı eğitimle hayata hazırlanır ve mesleğe yönlendirilir (Gökçe, 1990:218).

Kültürel İşlev

Sosyolojik olarak kültür; bir toplumun yaşam tarzı, maddiyatı ve maneviyatı oluşturan bütün değerler, hayat deneyimlerinin birikmesi sonucu ortaya çıkar. Kültür, toplumun bir üyesi olan insanın ailede öğrendiği bilgi, beceri, sanat, teknoloji, gelenek, görenek ve alışkanlıkların karmaşık bir bütünüdür (Erden, 1998: 83). Kültürü, her kuşak önceki kuşaktan teslim alır. İnsan, kendine özgü olan bilgi, deneyim ve dili ile yani konuşma ve yazma yetisiyle kültür birikimini gelecek nesle aktarır. Böylece bir kültürün devam etmesi için en önemli araçlar, bilgi, deneyim ve dil olmaktadır. Bu işlemde ise çocuğu eğitip yetiştiren aile sağlar (Tezcan, 1997:52).

Ekonomik İşlev

Ekonomideki temel kavramlar; üretim, değişim, dağıtım ve tüketimdir. Ailenin ekonomik işlevini belirlerken üretim ve tüketim üzerinde durmak gerekmektedir. Üretimin temel kavramları ise doğa, sermaye, girişim ve emektir. Tüketimde bireyin tavrı tasarruf ve israf olarak öne çıkmaktadır. Bireye

üretim ve tüketim için genel bilgi ve beceriyi de aile sağlamaktadır (Kır, 2010:145).

Dini İşlev

Bireyin dini öğrenme ve yaşamasında, aile, akraba, komşu, arkadaş ve meslek çevreleri, yaşadığı mekân, okul, cami ve Kur'an kursu etkili rol oynamaktadır. Fakat bu öğretinin temelini ise aile atar ve süreç çocuk açısından oldukça hızlı bir şekilde devam eder. Dinsel tutumların kazanılmasında aile içinde yaşanan ilk dinsel deneyimler etkin rol oynar. Ebeveynler, çocuklarına bütün konularda örnek oldukları gibi dinsel bilgi ve deneyimlerin (dualar, dinsel törenler vb.) kazanılması konusunda da son derece önemli rol oynarlar (Tezcan, 1999: 52).

Geleneksel Dönemde Aile

Geleneksel aile, geleneksel toplumlarda bulunan bir aile türüdür. Bu toplumun üretim kaynağı olan tarım, yaşam biçimleri, inanışları, o zamanın koşulları bu aile türünün üzerinde etkin rol oynamıştır. Geleneksel aile denilince akla genellikle geniş, çok işlevli, mahremiyete önem veren, akrabaların birbirlerine sıkı sıkıya bağlandığı ve komünite nitelikler barındıran bir yapı gelir (Canatan & Yıldırım, 2009: 71).

Geleneksel ailenin pek çok fonksiyonu bulunmaktadır. Ekonomi, eğitim, meslek kazandırma, prestij sağlama gibi. İbn-i Sina'nın "Aile Siyasetine Dair" isimli risalesi, geleneksel ailenin ne olduğunu tam anlamıyla ifade etmiştir. Bu tarz ailelerin temelini azık, ev, koruyucu, çocuk, neslin devamı gibi nitelikler oluşturmaktadır. İbn-i Sina bunu şu şekilde anlatmaktadır: "Her insan, dünyasında, canını koruyacağı ve vücudunu sürdüreceği azığa, eli altındakileri koruyacağı ve işinden dönünce sığınacağı eve, kendisi için evini ve kazancını koruyacak eşe, güç yetiremediğinde onun için çalışacak, ihtiyarlığında geçimini sağlayacak, kendisinden sonra neslini sürdüreceği ve adını anacak çocuğa, yardımcı olacak veyükünü taşıyacak koruyuculara muhtaçtır" (İbn-i Sina, 1993:917).

Geleneksel toplumda aileyi din, dayanışma, gelenek ve tarımsal nitelikler gibi parametreler belirler. Bu tip ailelerde erkeğin evin reisi olması, ebeveynlerin çocukların bakımından

sorumlu tutulması, erkeğin kadınının geçim sorumluluğunu üstlenmesi buna karşılıklı kadının erkeğe iyi davranarak hizmet etmesi vurgulanmaktadır. İbn-i Sina'nın da örnek verdiği gibi insan hayatındaki en önemli gereksinimlerden birisi evdir. Diğer temel gereksinimlerse; çocuk, eş ve eve getirilen rızaktır. Dolayısıyla insan aileyi hayatının merkezine koyarak ona anlam verir. Ev bir yuvadır; yuva ise ocağı, aileyi, çocukları bunun yanında da sosyal ve ekonomikdünyayı simgelemektedir. Akrabalık ve komşuluk bağları geleneksel aile de önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle amcalar, dayılar, halalar, teyzeler ve kuzenler aynı aileden sayılmaktadır. Bu bağlar yardımlaşma ve dayanışmayla da beslenerek daima güçlü halde tutulur (Canatan & Yıldırım, 2009:73).

Geleneksel aile bazı niteliklerinin modernleşmesiyle devam etmektedir. Modern dönemde geleneğin aile üzerindeki etkileri bazı yerlerde kaybolmuşken bazı yerlerde de hala sürmektedir. Dolayısıyla modernleşen ailelerin üzerinde geleneksel niteliklerin etkisini görebiliriz. Fakat baskın olan taraf modernlik olduğu için modernleşen aile şeklin de tasvir ediyoruz (Yıldırım, 2006:73).

Modern Dönemde Aile

Geleneksel toplumda aile kurumunun çok farklı fonksiyonları vardı ve bu fonksiyonları tam anlamıyla yerine getirebiliyordu. Fakat modernleşme sürecinde ailenin kuruluşundan aile içi ilişkilerin şekillenmesine, karı-koca ve çocukların rollerinden, aile içi kararların belirlenmesine, sorumluluk anlayış ve algılamalarına kadar pek çok konuda değişiklikler meydana gelmiştir. Törelere, örf adet ve geleneklerin belirlediği aile yapısı bu süreçte ister istemez zihniyet ve kültürel değişimin, artan bireycilik ve rasyonalizmin etkisiyle bir sarsıntı geçirmiştir. Geleneksel ailedeki eski yerleşik işbölümü ve roller sistemi yerini kadının erkekle eşitlendiği, erkeğin ise ev işlerinde ve çocukların yetişmesinde sorumluluk almaya çalıştığı bir anlayış ortaya çıkmıştır. Böylece sürecinde aile içi roller sisteminde karmaşalar meydana gelmiştir, ailenin dini, sosyal ve kültürel işlevleri yapısal bir farklılaşmaya uğramıştır (Çelik, 2009: 26).

Bu süreçte evliliğin yapısında ve biçimlerinde farklılıklar oluşmuştur. Kitle iletişim araçlarının giderek aile içi ilişkileri, evliliğin yapısı ve biçimlerini etkilediği bilinmektedir. Medyanın

durmadan topluma farklı aile modellerini aktarması, geleneksel aile yapısının aile içi ilişkiler ve roller sisteminde hızlı değişme, geçiş ve çatışmalara yol açmaktadır. Bir yandan farklı kültürel kalıplar içerisindeki ailevi yapının çeşitliliği tek düzeleşmeye, belli rol ve davranış sistemi etrafında yeniden oluşuma gidilmekte, diğer yandan ailenin dinî boyutu azalmaktadır. Aile giderek bu rolünü yerleşik dini kurumlara bıraktığı için çocuklar da geçiş toplumlarına özgü bir dinî bilgi kaynağı karmaşasıyla karşı karşıyadır (Çelik, 2009: 26).

Modernizmin aile yapısını etkisi altına almasıyla beraber Batı ülkelerinde boşanma oranları son derece artmıştır. Buna ek olarak da evlilik dışı yasak ilişki ise normal algılanıyor; hatta insanlar bu yöne doğru teşvik edilmektedir. Bunun sonucu olarak da yasak ilişkilerden doğan çocuk sayısı giderek artmaktadır. Sadece annesi ya da babası tarafından yetiştirilen çocuklar, anne-babanın bir arada olduğu ailelerde yetişen çocukların sayısını çoktan aşmış durumdadır. Çocuklarıyla birlikte yaşayan aileler ise çocuklarını 14-15 yaşından itibaren kaybetmeye başlıyor. Bu kaybediş, fiziki olmaktan çok manevi bir kayıp olmaktadır, yani çocuklar aileleriyle aynı evde yaşıyorlar ama her geçen gün de başka bir dünyada yaşamaya başlıyorlar. Aile bireyleri arasındaki mesafe gittikçe açılıyor. Buna bağlı olarak ise aynı evde yaşayan insanlar birbirlerini tanımamaya başlıyorlar ve uzaklaşıyorlar (Akgün, 2010).

Bu şartlar göz önüne alındığında son zamanlarda değişmeye başlamakla birlikte Müslüman toplumların aile yapısındaki gücünü ve geçerliliğini genelde koruduğunu söylemek mümkündür. Müslüman bireylerin sahip olduğu aile yapısı ve İslâm'ın bu konudaki öğretileri, ailenin basit bir fayda-zarar ilişkisinden ibaret olmasınaimkân tanımıyor. Bir aile ilişkisine giren çiftler, kendinden ve eşinden önce, Allah'a karşı ne tür bir sorumluluk içinde olduklarını biliyorlar. Eşine ya da çocuklarına karşı yapacağı haksızlığın veya kötü bir davranışın hesabını mahkemedeki hâkimden önce Allah'a vermek zorunda olduğunu biliyor. Nitekim aileyi Allah'ın bir nimet ve bereketi olarak tanımladığımızda, onu bireysel faydaya dayalı bir ilişki biçimi şeklinde görmemizin olanağı yoktur. Allah'ın Kur'an'da da dediği gibi, birbirleri için "bir rahmet ve sevgi kaynağı olarak yaratılan eşler, aile çatısı altında ilahi bir nimete mazhar olduklarını bilirler, bilmek durumundadırlar" (Akgün, 2010).

Toplumda Mahremiyet Algısı

Mahremiyet kavramı

Mahremiyet, insanın ilk varoluşundan bu yana insan hayatının her yerine etki eden bir kavramdır. Bu kavramın değişmesi veya dönüşmesi toplumun geçirdiği yapısal değişikliklerle doğru orantılıdır. Bu sebeple mahremiyet kavramına her dönemde, o dönemin koşullarına uygun bir şekilde yeni tanımlamalar yapılmıştır. Diğer yandan sosyoloji, psikoloji ve diğer alanlarında ilgilendiği konu olması hasebiyle farklı farklı tanımları da mevcuttur (Kaplan, 2017: 4). Bu kadar tanımlı olmasına rağmen mahremiyet kavramının soyut ve değişken olmasından dolayı net bir sınır çizilmesi imkansızdır (Berkup, 2015:35).

Mahremiyet kavramı ilk olarak, Amerikalı yargıç Brandeis tarafından “insanların yalnız kalma hakkı” ve “özgür insanlar tarafından en değer verilen hak” olarak tanımlanmıştır (Bitiren, 2013). Brandeis, mahremiyet kavramını tanımlarken birey olmanın gereklerinden olan özgürlük kavramı üzerinde de durmuştur. David Lyon ise; devlet, ekonomik kurumlar, diğer bireyler gibi dış faktörlerin yalnız bırakılma üzerindeki etkisiniönemli görmüştür.

Lyon çağdaş devlet bünyesindeki mahremiyeti özgürlüğün önündeki en büyük engellerden birisi olarak tanımlamıştır.

Robert Gifford’a göre mahremiyetin en genel ve en doğru tanımlarından bir tanesi Irwin Altman tarafından ortaya konmuştur. Altman mahremiyeti, “bir kimsenin kendisine veya grubuna ulaşma çabası üzerindeki seçici kontrolüdür” (Çelikoğlu, 2007:7). Bu tanım mahremiyetin sadece hukuksal tarafına değil, diğer taraflarına da açıklık getirmiştir. Fakat mahremiyet; psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, insan kaynakları, pazarlama ve yönetim sistemleri ve daha birçok alanın çalışma konuları içerisinde mevcuttur (Acılar& Mersin, 2015: 105).

“Bireyin sadece istediği bireyleri içerisine aldığı, istenmeyen kişilerin orada bulunmasından rahatsız olduğu, en doğal, en kendi halini yaşayabildiği mahrem alan, bireyin kendi başına kalmanın, ailesi ve yakınlarıyla birlikte olmasının ve kamusal alandaki gibi geniş bir kitleyi düşünmeksizin özgürce yaşayabildiği bir alandır” (Berkup, 2015: 21).

Beceni ve Uçkan tarafından ise mahremiyet, “bireylerin, devletin ve diğer kişilerin müdahalesinden muaf olarak hareket edebileceği, yaşamsal faaliyetlerini sürdürebileceği bir alanın ve kişilik haklarına bağlı olan tüm unsurların bütününe verilen ad” olarak nitelendirilmiştir (Çelikoğlu, 2007: 6-7). Bu tanımlama özellikle “kamusal alan” ve “özel alan” açısından kavramı incelemiş ayrıca devlet ve birey arasındaki bağın düzenlenmesi konusunda da mahremiyete farklı bir anlam yüklemiştir.

Mahremiyet; sosyal faktörler, içinde yaşanan toplum ve bu toplumun kültürüne bağlı olarak son şeklini alan bir kavramdır. Günümüzde hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri de mahremiyetin anlamlandırılması noktasında büyük etkiye sahiptir. Şeklini toplumun kültüründen alan mahremiyet, bireyin günlük yaşamındaki davranışlarında da etkin rol oynamaktadır (Çelikoğlu, 2007: 177). Batı kültüründe mahremiyet genel manada insan bedeninin kamusal alandaki dokunulmazlığı şeklinde anlamlandırılırken, Doğu kültürlerinde ise insanın mahrem olana görünmemesi ve diğer bireylerin bakışlarından sakınması şeklinde anlamlandırılmaktadır. Kısaca Batı’da mahremiyet “dokunulmazlık” ile bağdaştırılırken, Doğu’da ise “görünmezlik” ile ifade edilmektedir (Çelikoğlu, 2007:178).

Mahremiyet kavramının günümüzde bu kadar önem kazanmasının başlıca sebeplerinden birisi, teknolojik gelişmeler ve şehirleşmenin mahrem alanı iyice daraltmasıdır. Bu gelişmeler doğrultusunda ise bireyin mahremiyeti sıklıkla ihlal edilmektedir (Berkup, 2015: 6).

Kültürel Boyutu İle Mahremiyet Kavramı

Mahremiyet kavramı olarak toplumlar ve kültürler arasında farklılık göstermiştir. Hatta öyle ki aynı kültürde farklı mahremiyet algısı bile oluşmuştur. Buradan hareketle mahremiyet herkes için aynı şeyi ifade etmemektedir. Bu kavram tek bir ilim dalının kapsamına girmediği için tek bir tanımı da yoktur. İslam’ın penceresinden mahremiyet kavramı ise “haram, haram kılmak ve haram kılınmış” gibi anlamlara geldiği görülmektedir (Şener, 2013: 752). Dini bir kavram olarak mahremiyet: Allah’ın haram kıldığı, yasakladığı şeyler; evlenilmesi ebedi olarak haram olan kişiler ise mahrem olarak tanımlanabilir.

Toplumlarda mahremiyetin kollanması ve ona karşı saygıya duyulan ihtiyaç, toplumlar arasında değişiklik göstermektedir. Bu nedenle mahremiyet ihtiyacı her toplumda farklı şekillerde gözlemlenmektedir. En genel ifadeyle mahremiyet ihtiyacı: Bireyin tek başına olma ihtiyacıdır. Bir diğer görünümü ise, bireyin diğer

kimselerin baskısı ve etkisi olmaksızın gözetimden uzakta sevdikleriyle rahat bir şekilde zaman geçirmesidir. Mahremiyet ihtiyacının üçüncü görünümü ise diğer insanlardan çekinmeden rahat bir şekilde kamu hayatına katılabilme arzusudur (Mcandrew'den alıntılan Karagülle, 1993: 5). Mahremiyet hakkı, insan haklarıyla bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan mahremiyet, bireylerin tek başına kalabilmelerini, rahat bir şekilde hareket edip rahat bir şekilde düşünmelerini; istedikleri mekân, vakit ve şartlarda kiminle ne sıklıkla ilişki kurabileceğine karar verdikleri alana ve bu alanda sahip oldukları hakları ifade etmek için kullanılır (Yüksel, 2003: 182).

Mahremiyet kavramı ilk olarak, kamusal alan ve özel alan arasındaki farklılaşmanın önem kazanmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Çok eski zamanlardan beri "mahremiyet" kavramı kullanılmaktadır; fakat modernleşmeyle birlikte toplumlarda bu kavramın önemi daha çok artmıştır. Toplumların gelişmesiyle birlikte, mahremiyetle ilgili avantajlarda daha belirgin olmaya başlamıştır (Westin'den alıntılan Karagülle, 1970: 6). Modernleşme çağından önceki toplumlara baktığımız zaman ise insanlar bir fert olarak değil de kabilesi veya baba adı ile tanınıp bu şekilde tanımlanmaktaydı.

Geleneksel toplumlarda yaşamını sürdüren bireylerin hayatında mahremiyet kavramının olduğu açıktır; fakat bu onlar için hukuki ve sosyal açıdan çaba gösterilecek yapıda bir kavram değildi. Geleneksel bir toplumun mahremiyet algısıyla çağdaş toplumun mahremiyet algısı arasında karşılaştırılamayacak derecede uçurum vardır (Westin'den alıntılan Karagülle, 1970: 6). Bu uçurumun sebebi ise gelişen teknoloji ve sekülerleşmenin hayatımıza kattığı boyuttur. Bununla birlikte ortaya çıkan anomi, farklı toplumlarda mahremiyet algısının etkileşmesine neden olmuştur.

Mahremiyet ile kültür doğrudan ilişki içerisinde olan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahrem alanın hudutlarının belirlenmesinde içinde bulunulan kültürel kavrayış büyük önem arz etmektedir. Kültürel kavrayış, toplumdaki yerleşmiş ahlaki kurallarla ilişkili olduğu için mahrem de aynı kurallarla ilişki içerisinde. Bu sebeple ahlakla alakalı olan bu kurallar mahreminde ne olduğuna veya ne olması gerektiğine karar vermektedir (Yılmaz, 2011: 131). Fertler ya da toplumlar mahremiyetin yararına veya mahremiyetin bozulma tehlikesi

hakkında değişik fikirler ortaya koyabilmektedirler. Bunun sonucu olarak da kendi menfaatleri doğrultusunda farklı anlamlarla bağdaştırabilirler. Özet olarak ise mahremiyet, yüklenen anlama göre, çıkarlar için kullanılan veya korunması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğu ve Batı kültürlerinde 'mahremiyet algısı'nın transformasyonundakı ayrımlar ve zıtlıklardan bahsedilebilir. Batı kültüründeki mahremiyet, dokunulmazlık temeli üzerinden oluşurken; Doğu kültürüne ait mahremiyet ise görünmezlik temeline dayanmakta olduğunu ifade etmiştik. Doğu'da ve Batı'da mahremiyetin ne şekilde muhafaza edildiği veya hangi şartlarda mahremiyetin ihlâlinin söz konusu olduğu incelenerek, iki kültür arasındaki mahremiyet algısının farkları ortaya çıkarılabilir (Demir,2013).

Modern ve geleneksel toplumlarda 'mahrem' algısına yüklenen anlam ve bu algıyı anlama noktasında farklılıklar vardır. Geleneksel yaşamdan modern yaşama geçişlerde insanlık adına büyük değişimler ve dönüşümler ortaya çıkmaktadır. Değişimin ve dönüşümün olduğu bu süreç durağan değil aksine süreklilik arz etmektedir. Geleneksel toplumlar için fazlaca önemli olduğu bilinen mahremiyet kavramı, modernleşmeye geçişle birlikte değişmeye başlamıştır. Çağımızda yaşadığımız dünya geçmiş dönemlerdeki insanların yaşadığı şekilden çıkıp farklı bir hale bürünmüştür. Teknoloji ve kitle iletişim araçlarının gelişmesinin hem bireysel hem de toplumsal ilişkiler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu teknoloji bir taraftan birleştirici etkisini gösterirken diğer taraftan da yeni parçalanmalara sebep olmaktadır (Karagülle, 2015: 9-10).

Tarih boyunca mahremiyet kavramı ve dönüşümü

Mahremiyet kavramının gelişmesi için öncelikle bir toplum içerisinde bulunmak gerekmektedir. Tek başına veya çok küçük gruplar şeklinde yaşayan bireylerin hayatlarında mahremiyet kavramından bahsedilemez, bu tarz yaşamlarda bireyin gizleyeceği çok bir şey olmamakla beraber, başka bireylerinde kendisinden gizleyeceği şeylerden bahsetmek pek mümkün değildir (Berkup, 2015:16). Bu nedenle mahremiyet kavramının yerleşik hayattan sonra ele alınması daha doğru olacaktır.

Diğer taraftan geleneksel toplumlar ve modern toplumlar arasında da mahremiyetin tanımlanması açısından büyük farklar bulunmaktadır. Geleneksel toplumların yapısında mahremiyet kavramı zaten olduğu için bu topluma mensup insanların artı bir çaba göstermelerine gerek yoktur. Çünkü geleneksel toplumlarda

kişinin özgürlüğü zaten komşuların, akrabaların, yaşamın ve ölümün baskısından dolayı sınırlıdır. Bu yüzden mahremiyet kavramının geniş bir anlamından söz edilemez (Yüksel, 2003: 190). Günümüz modern toplumunda ise birey artık bu baskılardan kurtulup tek başına var olma uğraşındadır. Bunu yaparken de kendi mahrem alanını diğer bireylere karşı korumak zorundadır.

Arendt'e göre günümüzde "özel" olarak adlandırdığımız şey, temellerini geç Roma dönemine kadar dayandırabileceğimiz bir "mahremiyet" alanını ifade etmektedir. Ancak bu kavram daha sonra modern dönemlerde çeşitlenmiştir (Yüksel, 2003: 196).

Geleneksel toplumlarda birey, bir cemaatin veya sınıfın içinde yaşamına başlar. Böyle bir ortamda kişiliğini çatışmacı bir yapıda değil, dayanışmacı bir yapıda oluşturur. Etrafındaki diğer bireylerde kendine benzediği için bu toplumlarda öteki kavramı yoktur. Dolayısıyla kişide herhangi bir kimlik problemi meydana gelmez. Yaşamına içinde başladığı toplumun kimliğini direkt sahiplenir. Günümüz toplumlarında ise kozmopolit şehirlerde yaşayan bireyde kendisini sürekli diğerlerine göre konumlandırır (Barbarosoğlu, 2015:19). Kişinin, bir topluluğa atfedildiği, bu topluluğun menfaatleri doğrultusunda çalışıp çabaladığı, yani kendi yararı için değil, bütünü için var olduğu tarım toplumlarında günümüz tabiriyle özel hayattan ve mahremiyetten bahsetmek oldukça güçtür. Geleneksel toplumda bireyin önemi, toplum içerisinde sahip olduğu rolden ibarettir. Batı düşüncesi açısından mahremiyet kavramının bugünkü halini alması Rönesans ve Aydınlanma olaylarından sonrasına dayanmaktadır, bu olaylardan sonra artık birey kendi başına bir değer olarak görülmeye başlanmıştır. Bu süreçler beraberinde de köklü değişiklikleri ortaya çıkarmıştır (Yüksel, 2003: 190).

Buharlı makinelerin icadı sadece teknolojik bir yenilik olmayıp, toplumsal yapıda dönüşüme yol açan sanayi devrimini de meydana getirmiştir. Ancak toplumsal değişim asıl olarak 18. yüzyılda Aydınlanma felsefesi ile başlamıştır. Bu dönemle birlikte ortaya çıkan ulus devletler, kapitalist ekonomik sistem, kentleşme ve iş bölümünün bir hayli artması ve bunlara ek olarak geleneksel toplum yapısının değişmesi, mahremiyetin tekrar anlamlandırılması gerekliliğini doğurmuştur (Berkup, 2015:16). Bu gelişmeleri takip eden Sanayi Devrimi, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel anlamda yeni yapılar ortaya çıkarmıştır. Bunun

sonucu olarak da toplumlar arası etkileşim hızlanmıştır (Karagülle, 2015:22).

Sanayinin gelişmesiyle devletlerinde gücü artmış ve bireyler üzerinde mutlak hakimiyet sağlamıştır. Bu durum, bireylerin yaşam alanlarını “kamusal alan” ve “özel alan” olarak ikiye ayırmıştır. Kamusal alanda bireyin belli başlı görevleri vardır ve başkalarının kendisine yazdığı rolleri oynar. Birey ise bu alandan kurtuluşu, kurallarını kendisinin koyduğu başkalarının yönlendirmediği özel alanında bulmuştur (Karagülle, 2015:23).

Modern hayat, toplumsal hayatın içine özel hayatı da katarak sınırlarını genişleten bir zaman dilimini ifade eder. Diğer bir deyişle, modern zamanlarda özel hayat ve toplumsal hayat ayrımı ortadan kalkmıştır. Zira insanlar artık evlerinde ailesiyle vakit geçirmek yerine dışarıda iş arkadaşlarıyla vakit geçiriyor (Barbarosoğlu,2015:114). Oysa modern yaşam öncesi dönemde özel hayat, aile ve mesleği de içine alacak şekilde geniş bir alanda yaşanmaktaydı. Mal mübadelesinin ve emeğin alanı da tıpkı ev gibi özel alan olarak konumlandırılmıştı. Zamanla bu iki alanın zamanla birbirlerine ters şekilde gelişme kaydettiler ve aile hayatı gittikçe daha özel olurken, çalışma hayatı da daha kamusal görünüme büründü (Habermas,1997:270)

Sanayi sonrası toplumu, birçok araştırmacı farklı şekillerde adlandırmışlardır. Bu isimlerden en yaygın ve en doğru olanı “bilgi toplumu” dur. Bilgi toplumu, bilgiye daha kolay ulaşan toplumu ifade etmektedir. Nasıl ki sanayi toplumunun amacı maddi değer taşıyan şeyleri üretip dağıtmaksa, bilgi toplumunun amacı da bilgiyi üretip ve dağıtmaktır (Fidan, 2003: 5).

Daniel Bell’in de değindiği üzere sanayi sonrası toplumdaki bireyler arasında bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile birlikte toplumda önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu durum bireyleri yeni bir toplum sistemine dâhil etmekte, bu sistemin şekillenmesi de enformasyon aracılığıyla sağlanmaktadır. Bilgi toplumu için internet ve bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla yeryüzündeki birçok engelden ortadan kalkmıştır ve insanların bilgiye erişimi ve başka insanlarla iletişime geçmesi de hızlanmıştır. Dolayısıyla bu süreçte kültürler arası etkileşim zirveye ulaşmış ve yerel kültürlerin baskın rolleri yerini artık küresel kültürlere bırakmak zorunda kalmıştır (Karagülle, 2015:25-26).

Günümüzde insanın özel hayatına dair her türlü bilgi ve belge kişilerin bizzat kendilerince sosyal paylaşım siteleri vb. yerlerde paylaşılmaktadır. Bu yüzden artık kamusal ve özel alan arasındaki sınır birbirlerine geçmiş ve özel alan da olması gereken

konular kamusal alanda yer almaya başlamıştır. Bunun başlıca sebebi meydanın özel hayata saygısı olmadan yayınlar gerçekleştirmesi ve mahremiyet kavramının içinin boşaltıldığı bu yayınların insanlar tarafından izlenmesidir. Buradan da anlaşılacağı üzere medya özel hayatı alenileştirmektedir. Diğer yandan yeni iletişim teknolojileri ile birlikte birey başkalarına gerek kalmadan mahrem hayatını kendisi ortaya sermektedir (Karaoğlu, 2010:37-39).

KUR'AN-I KERİMDE MAHREMİYET KAVRAMI

Yaşadığımız toplumda dâhil Doğu toplumlarının yaşam tarzlarını etkileyen en önemli unsur İslam dinidir. İslam bireysel ve toplumsal yaşantıda birçok değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerden birisi de bireyin ve toplumun hassas olması gereken konulardan olan mahremiyet kavramıdır. Toplumların mahremiyet kavramına verdikleri önem ile toplumun kurulup ayakta kalmasını sağlayan temel unsurların başında gelen ahlaka verdikleri önem paraleldir. Kur'an da ahlaki açıdan gelişmiş bir toplum hedeflediği için İslam da mahremiyete verilen önem büyüktür.

Toplumsal Kurumlar Arası İlişkilerde Mahremiyet

Toplumları oluşturan temel unsurun kurumlar ve bu kurumlar arasındaki ilişkiler olduğunu göz önüne aldığımızda, toplumdaki hiçbir kurum tek başına bir anlam ifade etmez, bu kurumları anlamlandıran faktör ise aralarındaki ilişkidir. Bu bağlamda toplumsal kurumlar oluşturdukları ağ içerisinde birbirlerine bağımlıdırlar. Birbirlerinden etkilenmeleri ve birbirlerini tamamları da bu bağımlılık sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu etkilenmeler bazen doğrudan bazense dolaylı olarak meydana gelir (Chodak,1973:69).

Toplumun genel ahengi ve işleyişinde toplumsal kurumların arasındaki ilişkiler etkin rol oynamaktadır (Hewitt, 1970:24-25). Kurumlar arası ilişkilerde temel kurumların alt kurumlarla olan ilişkileri ve temel kurumların arasındaki uyum toplumun hedeflerine ulaşması noktasında büyük önem arz etmektedir. Bu hedeflere ulaşmanın ön şartı kurumlar arası iş birliğidir. Nasıl ki bir arabanın üretilmesi birçok insanın bilgi ve becerilerinin birlikteliğinin ortaya çıkardığı bir ürünse, kurumlar arasındaki iş

birliği de toplumun hedeflerini meydana getir. Kurumlar arası iş birliği, toplumdaki bireylerin arasındaki güven duygusunun oluşturulmasını ve böylece toplumsal menfaatlere kısa sürede ulaşılmasını sağlar. Kurumlar arası iyi ve güçlü ilişkiler, toplumdaki ayrışmaların ve anlaşmazlıkların azalmasını sağlayarak toplumu bütünleştirip bir arada tutar (Türkkahraman, 2009: 36).

Her kurumun gizli ve mahrem olması gereken bilgileri vardır. Bu bilgilerin ve durumların deşifre edilip ortaya çıkarılması hem kurum içinde hem de kurumlar arasındaki ilişkilerin gerilmesine ve hatta çatışma meydana gelmesine sebep olabilir. Bu sebeple bu kurumları oluşturan bireylerintoplumun çıkar ve ahlaki noktasında bu konularda dikkatli davranması gerekmektedir (Türkkahraman, 2009: 38). Nitekim bu konu Kur'an-ı Kerim'de de şu şekilde zikredilmiştir:

“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, “Geri dönün” denirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir. İçinde size ait bir eşya olan, oturunu bulunmayan evlere girmenizde herhangi bir günah yoktur. Allah, açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir (Nur, 24:27-29).

Başkalarının hanelerine girerken bazı kullara riayet edilmemesi durumunda, hem girip çıkan insanları görenlerin kötü düşünceleri ve merak etmeleri hem de girip çıkan insanların aile sırlarını duymaları, ailenin mahreminin görülmesi, ileriki bir zamanda veya o anda olumsuz niyet ve duyguların doğması gibi bazı kötü sonuçlar oluşmaktadır.

Cahiliye döneminde Araplar birbirlerinin evine herhangi bir izin almadan sadece iyi akşamlar ve iyi sabahlar gibi sözler söyleyerek girerlerdi. Bu habersizce yapılan girişler bazen aile mahremiyeti noktasında sıkıntı çıkarabilirdi. Allah herkesin mahrem hayatını korumak anlamında ve insanların mahremiyete saygı göstermesi için bu noktada bazı kurallar koymuştur. Mahremiyet sadece evlere izinsiz giriş olmayıp, başkasının evini dışarıdan gözleme ve izinsiz başka birisinin mektuplarını okuma gibi konuları da içine almaktadır(Mevdudi, 2014: 519).

Günümüzde ise teknolojinin gelişmesiyle birlikte şehirlerdeki binalarda insanlar kapıya gelenlerle konuşabilmek, kim olduğunu rahatlıkla öğrenmek; hatta gelenin yüzünü görebilme gibi

şanslara sahiptirler. Bu tip imkânların bulunmadığı yerlerde ise insanlar gittikleri kapıda mahremiyete saygılı bir şekilde davranmalı ve edebe aykırı hareketlerde bulunmamalıdır (Karaman, 2012: 65).

Belli kimselere tahsis edilememiş han, hamam, abdesthane, otel gibi umuma açık yerlerde ise yukarıdaki kurallar geçerli değildir. “İçinde kendinize ait eşya bulunan” şeklinde tercüme edilen ifadeyi “faydalanmanıza açık bulunan” şeklinde de anlamamızda bir sakınca yoktur. Yukarıdaki örneklerde bu şekilde anlamaya da uygundur. Bu tercümeğe uygun örnekler isemülk sahibi tarafından terkedilmiş harabe yerler ve insanların içine kışlık yakacak vb. eşyalarını koydukları depo tarzı yerlerdir.

İslam’ın ilk yıllarında insanlar birbirlerinin hanelerine girerken adabı muşeret kurallarına önem vermeden iyi akşamlar ve iyi sabahlar gibi iltifat ifadeleri kullanarak, baskın yapar gibi hanelere giriş yapıyorlardı ve bu durum sonrasında yüz kızartıcı durumlarla da karşı karşıya kalabiliyorlardı. Sonrasında ise konumuz olan ayetler ve bu konudaki hadislerle eve girip çıkma noktasında bazı hükümler getirilmiştir; böylece aile mahremiyeti ve saygınlığı koruma altına alınmak istenmiştir.

İslam dini, hanelere izin alınarak girilmesi konusundaki bu düzenlemelerin yanı sıra aile içerisinde her bireyin mahrem alanı olduğunu ve aile fertlerinin birbirlerinin bu özel alanlarına dikkat etmelerini istemiştir. İslam dini bu bağlamda da belli kurallar koymuştur. Bu kuralların içeriğinde ise aynı evde yaşayan bireylerin birbirlerinin özel alanlarına girip çıkarken dikkatli ve saygılı olmaları vardır. Bu noktada aslan payı anne ve babalarıdır. Çünkü birey küçük yaşlarda ailesinde nasıl eğitim alırsa ilerleyen yaşlarda da kendisi anne baba olduğunda aynı şekilde davranır. Yani bir anlamda biz aile içi mahremiyeti sağlayarak toplumun ahlakını koruma altına almış bulunmaktayız.

Aile içi ilişkilerde, mahremiyetin korunması ve bilhassa ebeveynler arasındaki ilişkinin diğer bireylerin bilgisi ve müdahalesi dışında olması önemli noktalardandır. Bu konular ailenin mahrem konuları arasında ilk sırada gelmektedir. Çocukların daha küçük yaşta mahremiyet bilincini kazanmalarının önemine Görgülü şu şekilde değinmiştir: “Çocuklara bedenlerinin özel ve değerli olduğu hissi kazandırılmalı, kız-erkek kardeşlerin yatağı, mümkünse odaları ayrı olmalı, hemcins de olsalar kardeşlerin yedi yaşından itibaren

ayrı yataklarda yatmaları sağlanmalı ve ebeveynin odasına izinsiz girmemeleri öğretilmeli (Görgülü, 2015: 7)” sözleriyle mahremiyet eğitiminin çocuk yaşta verilmesinin ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

Her ne kadar evde anne ve babanın mahrem alanları varsa çocuklarında evlerde mahrem alanları bulunmalıdır. Şöyle ki ergenliğe girmiş bir bireyin kendisine ait bir odası olması gerekmektedir. Anne ve babalarda, kendi odalarına girip çıkarken belli sınırlar dâhilinde girilmesini arzu ediyorsa ergenlik çağına girmiş olan bireyin odasına da girip çıkarken belli sınırlar dâhilinde girip çıkmalıdırlar.

İslamiyet’in önem verdiği kavramlardan biri olan mahremiyetin sağlanması noktasında birçok öğüdü bulunmaktadır. Bu konu Kur’an-ı Kerimde şu şekilde geçmektedir:

“Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunanlar (köleleriniz) ve sizden henüz bulûğ çağına ermemiş olanlar, günde üç defa; sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza girecekleri zaman) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin soyunup dökündüğünüz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında (izinsiz girme konusunda) ne size ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah, ayetlerini size işte böylece açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir Çocuklarınız ergenlik çağına geldiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah ayetlerini size böyle açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Nur, 24: 58-59).

Bu surenin 27-29. ayetlerinde başka birisinin hanesine girerken uymamız gereken kuralları belirtmiştik. Burada ise evdeki çocukların ve diğer bireylerin odalarına ve mahrem alanlarına nasıl girilmesi gerektiğini açıklayacağız. İslam’ın temel ilkelerinden birisi kolaylıktır; dinî, ahlâkî ve hukukî kuralları aşmadıkları sürece Müslümanlar kendilerine en kolay geleni yapmakta özgürdürler. Namusun korunması bir kuraldır, tesettüre girmenin temel amacı da cinselliği çağrıştıran bir şekilde giyinmemektir. Bu iki kural birbiriyle çatıştığı zaman ikinci ilkedden, sadece zorunlu olduğu kadar fedakârlık edilmesi istenmiş, tesettürün temel amaçlarını ortadan kaldırmayan her türlü kolaylığa da izin verilmiştir. Örnek vermek gerekirse; “Bunlar sıkça yanınıza girip çıkan, birbirinizle ilişki içinde olduğunuz kimselerdir.” gerekçesiyle izah edilmektedir.

Hizmetçi, köle, cariye gibi sürekli evin içinde bulunan ve görevi gereği her daim evin hanımı ve beyinin yanında bulunan

kimselerle ve henüz ergenlik çağına girmediği için anne veya babanın yanında olan çocuklar, birbirlerinin yanına girip çıkarken üç vakitte izin alması gerekmektedir, haricinde istediği gibi girip çıkabilir. Bu vakitlerde karı koca ve odasında bulunan diğer bireyler, “hizmetçiler ve mahremlere mahsus istisnaları aşacak şekilde” dökünebilecekleri için, anne ve babanın her daim yanında bulunan küçük çocuklar ve hizmetçilerin girmek için izin almaları gerekmektedir.

İbn Abbas'ın, bu ayeti açıklarken hükmün devamlı olup olmadığı noktasında bir sonuca varmıştı ve iki önemli fakih ona bu konuda karşı çıkmışlardı, bu olay günümüzde tartışılan “tarihsellik” problemi açısından önem taşımaktadır. İbn Abbas'a göre bu ayet geldiğinde Müslümanlar yoksulluk içindeydiler, odaları ayıracak ne bir kapı nede bir perde vardı. Çocuklar ve hizmetçiler, bu üç vakitte ebeveynlerinin olduğu yere girdiklerinde mahremiyeti delemek görüntülerle karşılaşabiliyorlardı. Bu sebepten dolayı izin alma kuralı koyulmuştur. Zamanla Allah Müslümanlara imkânlarını artırdı, odalarında kapıları da oldu perdeleri de bu sebepten dolayı bu ayet uygulanmamaya başladı. İbnü'l-Arabî, İbn Abbas'ın bu düşüncesinden ayetin neshedildiğini (hükmü başka bir ayetle kaldırıldığı) söylemek istediğini anlamış ve “Öncelik-sonralık, iki hükmün çelişmesi gibi şartlar olmadığına göre burada neshe hükmedilemez” diyerek İbn Abbas'ın bu yorumuna katılmadığını belirtmiştir (Karaman, 2012: 98).

Hanefilerin güçlü fıkıhçıları arasında yer alan Cessâs ise şöyle demektedir: İbn Abbas'ın nakline göre bu ayetteki izin alma emri bir sebebe (tarihî bir duruma, uygulamaya) bağlıdır, hükmü getiren sebep ortadan kalkınca hükümde ortadan kalkmıştır. Onun bu sözlerinden çıkarılan sonuç, ayetin barındırdığı hükmün devamlı olarak kaldırıldığı (mensuh olduğu) değil, bu uygulamanın sebep ve şarta bağlı bulunmasıdır; aynı sebepler yeniden ortaya çıksa hüküm yine uygulanır. Ergenlik çağıının belirtisinin kızlarda âdet görme, erkeklerde ise ihtilâm olma ile başladığı noktasında ittifak vardır. Bu iki biyolojik gelişmenin gecikmesi veya ortaya çıkmaması halinde ise Ebu Hanife'ye göre erkeklerde on sekiz, kızlarda on yedi, diğer müctehidlerin çoğuna göre ise on beş yaş doldurulduğunda ergenlik çağına girerler. Çocuklar ergenlik çağına girdiğinde ise aynı derecedeki diğer mahremler için söz konusu olan adabı muaşeret kurallarına uymak zorundadırlar (Karaman, 2012: 98).

Ahlak Bağlamında Mahremiyet

Ahlak, bireyin toplumsal hayatında önemli bir yeri olan kavramdır. Diğer bireylerle girdiğimiz ilişkilerde, devamlı olarak önemi hissedilmekte ve bu açıdan da toplumsal bir ihtiyaç olduğunu kanıtlamaktadır. Toplum içinde yaşamını devam ettiren, dinamik gerçekliği onu sosyolojik açıdan anlamayı ve tanımlamayı gerektirmektedir. Zira ahlakın, bireyden de öte, bireyin toplum içinde yaşama zorunluluğu nedeniyle toplumsal alandaki varlığı kalıcı hale gelmiştir.

Ahlaki bilgi, insanların sahip oldukları değerlere ait bilgiyi içermektedir. Değerler, insanın doğal eğilim ve ihtiyaçları, ahlaki eğilimleri, dünya görüşü ve inançları noktasında yine onun tarafından geliştirilip benimsenen barındırdığı özellikleriyle de insanın fiillerini yönetebilen içeriklerdir (Özlem,2004: 33). Ahlaki alanda da bireyden bu değer bilgisine sahip olduğunu göstermesi ve bu şekilde harekete etmesi beklenir. Bireyin değer merkezli davranışları sonucunda bireysel tatmin, sorgulama, vicdan azabı, sevinç ve iç huzuru duyma, gururlanma veya acı duyma gibi duygusal boyutlar meydana gelebilir. Bu da şu anlamı ortaya çıkartmaktadır, ahlak kavramıyla kişi yalnızca fiilleriyle değil, düşünceleri, amaçları, iç dünyası ve yaşantısının hepsiyle sorumlu olduğu açığa çıkmaktadır. Salt görünüşler dünyasındaki eylemlerle sınırlı değildir. Evrenin sorumluluğu, içindeki konuma ve tüm evrene karşıdır. Bu sorumluluk ise, bireyin ahlak noktasındaki hassasiyetiyle paraleldir (Güngör,1995:41).

Ahlak aynı zamanda, öğrenme durumudur. İnsanın ahlaklı davranması, onun hayatında bazı şeylere farklı anlamlar yükleyerek hayatını da bu anlamlara göre şekillendirmesidir. O halde, psikolojik yönünü davranışta bulunurken karşılaştığımız kişi ya da varlıklara karşı tutum, bilgi ve görgülerimiz (Güngör, 1995: 24-25) meydana getirirken, sosyolojik yönünü de davranışların diğer insanları da kapsayan boyutu oluşturur.

Durkheim sosyal bir kurumun, ahlaki bir disiplini olmadan varlığını devam ettiremeyeceği görüşündedir. Ahlak disiplininin bulunmadığı yerde, geriye sadece bireylerin birbirleriyle çatışacak iştahları kalacağını ifade eder (Durkheim,1962:17). Bireyde ahlak bilincinin olması bireyden başka varlıklarında olmasından dolayıdır. Bu bakımdan ahlak, başkalarının varlığıyla toplumdaki yerini devam ettir ve korur.

Esasen ahlak, davranış ve rollerle ilgili olan kadınlık ve erkeklik temelinde şekillenen boyutundan dolayı meydana gelmektedir. Toplumsal ahlakı sağlayabilmek için bu ayrım son derece önemlidir. Bu nedenle de alanları oldukça net bir şekilde

ayrılmıştır. Toplum, bireyden, doğal yollarla herhangi bir değişme meydana gelmeyecek olan cinsiyetine göre davranışlarda bulunmasını ister ve birey için hazırladığı davranışları ve kuralları uygulamasını arzu eder (Vatandaş, 2007: 30). Bu noktada da Kur'an-ı Kerim'in toplumsal ahlakı sağlamak için bizden yapmamızı istediği bazı davranışlar mevcuttur:

“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet (yer)lirini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziyetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!” (Nur, 24: 30-31)

Aile yalnızca insanların için doğup, büyüüp yaşadıkları yer değil aynı zamanda da bireylerin ilk eğitildiği mekândır. Bu sebeple İslam'ın aileye verdiği önem büyüktür, toplumsal ahlakın devamı için korunması, geliştirilmesi ve görevlerini hakkıyla yerine getirebilmesi açısından bazı kurallar koymuştur. Ailenin korunabilmesi için vazgeçilmez şart; eşlerin gözlerinin başka insanlarda olmaması, karşılıklı sadakat, güven ve iffettir. Cinsel güç ve arzu yani İslami kaynaklarda bahsedildiği adıyla şehvet insanoğlunun en güçlü arzularındandır. İslam da bu arzuya meşru yoldan yani evlilikle izin verilmiştir gayri meşru olarak bu arzunun giderilmesi ise yasaklanmıştır. Cinsel hayat yalnızca cinsel ilişki değildir; cinsel ilişki haricinde “şehvetle bakma, koklama, dokunma, düşünme ve hayal etme” gibi davranışlar da cinselliği tetiklemektedir. Kur'an aileyi korumak için iffetin ve sadakatin önemli unsur olduğunu ve bu unsurları korumak içinde yalnızca zinayı değil, zinaya götüren bütün yolları yasaklamıştır (Karaman, 2012: 68).

Bu cümlede cinselliği tetikleyen ve kamçılaman; sürekli veya şehvetle bakma, beden cinselliği çağrıştıran bölümlerini açıkta

bırakma, sergileme gibi davranışlar konu edinilip bu konularda sınırlamalar getirilmektedir. Buradaki emir ve yasakların “tavsiye niteliğinde mi, yoksa kesin ve bağlayıcı mı?” olduğu soruları akla gelirkendikkat edilmesi gereken önemli nokta, zina ile yasaklanan davranışlar arasındaki bağıdır. “Gözlerini haramdan sakınsınlar” şeklinde çevrilen kısmın tercümeyle tam olarak yansıtılması mümkün bulunmayan, aslında “mutlak veya genel olarak bakmayı değil, insanı harama götürebilecek bakışları” yasaklayan bir anlam vardır (Karaman, 2012: 69).

“İffetlerini korusunlar” ifadesindeki iffet kelimesinin ayetteki karşılığı “ferc”dir. Ferc kelimesi gerçek olarak cinsel organlar, mecaz olarak ise iffet ve namus anlamlarını barındırmaktadır. Zemahşeri’nin bu konudaki düşüncesi ve yorumu ise, “Kur’an’da fercin korunması istendiğinde bundan maksat zinadan korunmasıdır, yalnızca bu ayette maksat gözden korumak ve bunun için örtmektir. Tabiatıyla gözden koruma emri, evleviyetle onu zinadan da korumayı içermektedir”. Uygulama ve yorumlara erkeklerin fercden korumaları gereken uzuvları sadece cinsel organları değildir, bunun içine diğer avret yerleri de girilmektedir (Karaman, 2012: 70).

Kadınların da iffetlerini korumaları, yani avret yerlerini örtmeleri ve zina etmemeleri gerektiğinin yanında onlara, hariç tutulandan başkasına süslerini göstermemeleri ve başörtülerini yakaları üzerinden bağlamaları noktasında zorunluluk getirilmiştir. “Süs” diye tercüme edilen ziynet kelimesi Kur’an’da “elbise, takı, hoş giden, güzel bulunan nesnelere, insanı maddî veya manevî olarak güzelleştiren şeyler” anlamlarında kullanılmıştır. Bu konuda kadının göstermemesi gereken şeyin elbise olması söz konusu değildir; çünkü örtünme onunla yapılacaktır. Bazı tefsirciler bunu takı olarak anlamış olsalar bile takı olması da söz konusu değildir; çünkü kadının üzerinde olmayan takısının kast edilemeyeceği de açıktır. Geriye kalan tek ihtimal ise onun bedenidir. Bu anlamın kastedilmiş olmasının akli delili kadın vücudunun çekici bulunmasıdır. Nakli delili ise “Süslerini göstermesinler” ifadesininpeşinden “Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar” buyrulmasıdır. Buradaki mantık bağına dayanarak, kadın bedeninin (nassa göre boyun, gerdan ve göğsü) ziynet, yani süs ve avret olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Kur’an da ziynet şeklinde ifade edilen kadın vücudunun örtülmesi istendiğine göre, ayette istisnai kişiler olmasaydı kadın vücudunun tamamı herkese karşı örtülecekti. İstisnalar bu konuda iki ruhsat ve imkân sağlamaktadır: 1. Dışarıda kalan yerler örtülmeyebilir. 2.örtünün içinde kalan yerler ise bazı kişilerin yanında açılabilir (Karaman, 2012: 70-71).

Müfessirler bu ayeti açıklarken iktidarsızlar, erkek veya kadın olduğu (yani belirgin, işlevli) anlaşılmayanlar, şehveti duygularını kaybetmiş yaşlılar, ailenin her gün evinde karnını doyurduğu yoksullar, evde sürekli bulunan hizmetçiler örnek gösterilmiştir. Evin hanımının bunlara karşı –yabancılara olduğu gibi– örtülmesinde de zorluk olduğu için Allah Teâlâ bir kulları için bir kolaylık sağlamıştır. Cahiliye dönemindeki kadınlar dikkat çekmesi için ayak bileklerine halhal gibi ziynetler eşyaları takarlar, sokakta yürürken de ses çıkarsın diye ayaklarını yere vururlardı. Bu âdetin yasaklanması örtünmenin amacı açısından çok anlamlıdır; çünkü meselenin özü mahremini saklamak ve karşı cinsin algısını cinselliğe çekmemektir. Tesettürlü bir kadın karşı cinsin ilgisini çekmek için sesini, üzerine sürdüğü güzel kokuları, sesini kullanırsa o, hadislerde de geçen örtülü çiplaklardan olur (Karaman, 2012: 72).

Bu bakımdan Müslüman bir kadın güzel bir şekilde örtünerek yani İslam'ın arzu ettiği şekilde örtünerek mahrem yerlerini helal olmayanlardan saklamalıdır. Allah'ın muradı bu yöndedir.

Toplumun ahlakı tek bir kavramla oluşmayacak derecededir yani belli kavramlar ve şartların sağlanması halinde oluşur. Mahremiyette toplum ahlakını oluşturma noktasındaki en önemli kavramlardandır. Hem bireysel hem de kurumsal manada mahremiyetin sağlanması ve saygı gösterilmesi toplumdaki ahlakı artıran en önemli unsurlar arasındadır. İslam dini de ahlaki açıdan gelişmiş bir toplum hedeflediği için Allah Kur'an'da bu noktada bizim sağlamamız gereken şartları ve uymamız gereken kuralları belirtmiştir. Günümüzde de toplumsal olarak karşılaştığımız mahremiyet ile ilgili problemlerin temelinde ayetlerden uzaklaşıp giyim, kuşam ve davranışlarımızı batı kültürü ve moda dayandırmamız yatmaktadır. İşte tam bu noktada ailenin kurumunun önemi ortaya çıkıyor. Çocuklarımıza ilk eğitim yuvalarında mahremiyet ve ahlaki açıdan temel prensipleri kazandırmadığımız zaman toplumsal olarak bu tip problemlerle karşılaşmamız kaçınılmazdır.

SONUÇ

Toplumun ilk sosyolojik birliği konumunda olan aile, tarihin ilk dönemlerinde dini bir topluluk halindedir. Bu dönemdeki insanları birbirlerine bağlayan şey kan bağı değil kutsala olan

inançlarıdır. Diğer bir ifadeyle inanç birliği, kan bağı ve diğer unsurlardan daha sağlam bir dayanışma meydana getirmiştir. Etrafında toplandıkları bu kutsal unsur aynı zamanda birliğe de kutsallık katmıştır.

Aile, sosyolojinin her türlü araştırmalarına sürekli konu olan toplumsal bir kurumdur. Aile kavramını sosyolojik olarak tanımlayacak olursak, biyolojik ve kanuni bağlarla birbirine bağlı bir grup olarak tanımlamak mümkündür.

Aile kavramının toplumdan topluma, kültürden kültüre değişkenlik gösteren işlevleri vardır. Bizim kültürümüzde ise ailenin; biyolojik, psikolojik toplumsal, eğitim, kültürel, ekonomik, dini görevleri daha çok ön plana çıkmaktadır. Toplumumuzun geleceğini daha sağlam temellere dayandırmak için aile yetiştireceği bireylere bu konularda bilgi vermek ve topluma faydalı birer fert olarak sosyal hayata hazırlamakla görevlidir.

Modern dönemde ise aile kavramını çevreleyen töre, örf, adet ve gelenek gibi kavramlar; artan bireycilik ve rasyonalizm karşısında derin bir sarsıntı geçirmiştir. Bu durum ise ailedeki rollerin karışmasına ve ailenin dini, sosyal, kültürel işlevlerini farklılaşmaya uğratmıştır. Bunun sonucu olarak da kültürel yapının ortaya çıkardığı aile çeşitliliğini tek tipe inmiştir. Ailenin giderek dini rolünü kaybetmesi sonucu bu sorumluluk dini kurumlara kalmıştır. Çocuklarda geçiş toplumlarına ait bir dini karmaşayla karşı karşıya kalmıştır.

Bu konular göz önüne alındığında Müslümanların aile yapısındaki gücü ve geçerliliğinin hala devam ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü İslam dini bu konunun basit bir fayda-zarar ilişkisinden ibaret olmasına fırsatvermemektedir. Bir aile kuran Müslüman çiftler, eşinden ve çocuklarından önce Allah'a karşı nasıl bir sorumluluğa sahip olduklarını biliyorlar. Aileyi Allah'ın bize verdiği bir nimet ve bereket olarak tanımladığımız zaman onu bireysel faydaya dayandırmamızın imkânı yoktur.

Mahremiyet, insanın ilk var oluşundan bu yana insan hayatının her yerine etki eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın yapısında bir değişiklik olması için toplumun yapısının da değişmesi gerekmektedir. Bu sebeple mahremiyet kavramına her dönemde, o dönemin şartlarına uygun, tanımlamalar yapılmıştır. Zaman içerisinde değişiklik gösteren ve soyut bir kavram olan mahremiyeti çevreleyen net bir çizginin de çizilmesi imkânsızdır.

Mahremiyet tarih boyunca toplumlar arasında farklılık göstermiştir. Hatta öyle ki bazen aynı toplumlarda bile farklı

mahremiyet algısı ortaya çıkmıştır. Buradan da hareketle mahremiyet herkes için aynı anlamı ifade etmemektedir. Dini bir kavram olarak ise mahremiyet: Allah'ın haram kıldığı yasakladığı şeylerdir.

Toplumlarda mahremiyetin kollanması ve ona karşı saygıya duyulan ihtiyaç, toplumlar arasında değişiklik göstermektedir. Bu nedenle mahremiyet ihtiyacı her toplumda farklı şekillerde gözlemlenmektedir. En genel ifadeyle mahremiyet ihtiyacı; bireyin tek başına olma ihtiyacıdır. Bir diğer görünümü ise; bireyin diğer kimselerin baskısı ve etkisi olmaksızın gözetimden uzakta sevdikleriyle rahat bir şekilde zaman geçirmesidir.

Geleneksel toplumlarda yaşamını sürdüren bireylerin hayatında mahremiyet kavramının olduğu açıktır; fakat bu onlar için hukuki ve sosyal açıdan çaba gösterilecek yapıda bir kavram değildi. Geleneksel bir toplumun mahremiyet algısıyla çağdaş toplumun mahremiyet algısı arasında karşılaştırılamayacak derecede uçurum vardır.

Günümüzde insanın özel hayatına dair her türlü bilgi ve belge kişilerin bizzat kendilerince sosyal paylaşım siteleri vb. yerlerde paylaşılmaktadır. Bu yüzden artık kamusal ve özel alan arasındaki sınır birbirlerine geçmiş ve özel alan da olması gereken konular kamusal alanda yer almaya başlamıştır. Bunun başlıca sebebi, meydanın özel hayata saygısı olmadan yayınlar gerçekleştirmesi ve mahremiyet kavramının içinin boşaltıldığı bu yayınların insanlar tarafından izlenmesidir.

İçinde bulunduğumuz toplumda dâhil olmak üzere doğu toplumlarının geneli üzerinde İslam dininin yaşam tarzlarına etkisi büyüktür. İslam dini bireysel ve toplumsal yaşantıda birçok değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerden biriside bireyin ve toplumun hassas olması gereken konulardan olan mahremiyet kavramıdır. Toplumsal ahlak açısından önemli bir yerde olan mahremiyet kavramı Kur'an-ı Kerim'inde hedeflediği toplumun temel direklerindenidir.

Nitekim Allah bunu Nur suresi 27-29, 30-31, 58-59 ayetlerinde genel çerçevesiyle anlatmıştır.

Başkalarının hanelerine girerken bazı kullara riayet edilmemesi durumunda, hem girip çıkan insanları görenlerin kötü düşünceleri ve merak etmeleri hem de girip çıkan insanların aile sırlarını duymaları gibi problemler ortaya çıkabilir. Günümüz modern hayatında zaten bu gibi problemlere pek rastlamıyoruz.

Zira teknolojinin gelişmesiyle binalara akıllı ziller yerleştirildi ve bu sayede kimin gelip kimin gittiği rahatlıkla görülebilmektedir. İslam'ın ilk yıllarında ise insanlar birbirlerinin hanelerine girerken adabı muaşeret kurallarına önem vermeden iyi akşamlar ve iyi sabahlar gibi iltifat ifadeleri kullanarak, baskın yapar gibi hanelere giriş yapıyorlardı ve bu durum sonrasında yüz kızartıcı durumlarla da karşı karşıya kalabiliyorlardı.

İslam dini, hanelere izin alınarak girilmesi konusunda bu düzenlemelerin yanı sıra aile içerisinde her bireyin mahrem alanı olduğunu ve aile fertlerinin birbirlerinin bu özel alanlarına dikkat etmelerini istemiştir. İslam dini bu bağlamda belli kurallar da koymuştur.

Ahlak, bireyin toplumsal hayatında önemli bir yeri olan kavramdır. Diğer bireylerle girdiğimiz ilişkilerde, devamlı olarak önemi hissedilmekte ve bu açıdan da toplumsal bir ihtiyaç olduğunu kanıtlamaktadır. Toplum içinde yaşamını devam ettiren, dinamik gerçekliği onu sosyolojik açıdan anlamayı ve tanımlamayı gerektirmektedir. Aile yalnızca insanların için doğup, büyüyüp yaşadıkları yer değil aynı zamanda da bireylerin ilk eğitildiği mekândır. Bu sebeple İslam'ın aileye verdiği önem büyüktür, toplumsal ahlakın devamı için korunması, geliştirilmesi ve görevlerini hakkıyla yerine getirebilmesi açısından bazı kurallar koymuştur.

KAYNAKÇA

ACAR, A. (1990). *Türk aile yapısı ve Kızılcahamam aile yapısı üzerine bir araştırma* (basılmamış doktora tezi). İstanbul: İstanbul üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü.

ACILAR, A., MERSİN, S. (2015). *Üniversite öğrencilerinin Facebook kullanımı ile mahremiyet kaygısı arasındaki ilişki*. Elektronik sosyal bilimler dergisi. Ss. 103-114.

AKGÜN, H. (2010). *Modernleşme ve ailenin çözülüşü*. <https://forum.memurlar.net/konu/916935/> (erişim tarihi 10.11.2017).

BARBAROSOĞLU, F. (2015). *Şov ve mahrem*. İstanbul: Profil yayıncılık.

BERKUP, S. B. (2015). *Sosyal ağlarda bireysel mahremiyet paylaşımı: X ve Y kuşakları arasında karşılaştırmalı bir analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir: Ege üniversitesi.

BİTİREN, M.E. (2013). *Sosyal medya ve mahremiyet*. <http://myreminder.blogspot.com.tr/2013/04/sosyal-medya-ve-mahremiyet.html> (Erişim Tarihi 06.12.2017).

BUDAK, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve sanat yayıncılık.

CHODAK, S. (1973). *Societal development*. Oxford: Oxford university press.

ÇELİK, C. (2009). *Değişme sürecinde Türk aile yapısı ve din. Uluslararası günümüz Türkiye'sinde İslam sempozyumu*. Kayseri: Erciyes üniversitesi ilahiyat fakültesi.

ÇELİKOĞLU, N. (2007). *Türkiye'de üniversite gençliğinde mahremiyetin dönüşümü* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara üniversitesi.

DEMİR, F. (2013). *Modernizm ve mahremiyet bağlamında kadın*. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/mahremiyet.htm> (erişim tarihi 28.11.2017).

DURKHEIM, E. (1962). *Meslek ahlakı*. çev. Mehmet Karasan. İstanbul: Milli eğitim basımevi.

ERDEN, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım yayınları.

FİDAN, A. (2003). *Tarım, sanayi ve bilgi toplumunda üretim ve tüketim ilişkilerinin işletme ve yönetimleri üzerindeki etkileri*. <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/02a/03.htm>(erişim tarihi 10.12.2017).

FREYER, H. (1964). *Din sosyolojisi*. çev. Turgut Kalpsüz. Ankara: Ankara üniversitesi basımevi.

GÖKÇE, B. (1990). *Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme aile yazıları I*. Edt. B. Dikeçgil ve A. Çiğdem. Ankara: Aile araştırma kurumu başkanlığı yayınları.

GÖRGÜLÜ, Ü. (2015). *Mahremiyet ve aile*. Diyanet aylık dergisi. Ocak sayısı.ss. 4-9

GÜNGÖR, E. (1995). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken yayınları.

HABERMAS, J. (1997). *Kamusal yaşamın yapısal dönüşümü*. çev. T. Bora, & M. Sancar. İstanbul: İletişim yayınları.

HEWITT, M. (1970). *Social Institutions in Sociology*. (Edt: G. Duncan Mitchell) Routledge. London.

JOSEPH, F. (1990). *Sosyoloji nedir?*. Konya: Selçuk üniversitesi yayınları.

KAPLAN, F. (2017). *Üniversite öğrencisi sosyal medya kullanıcılarının mahremiyet algısı* (yüksek lisans tezi). Eskişehir: Osman Gazi üniversitesi.

KARAGÜLLE, A.E. (2015). *Günümüzde değişen mahremiyet algısının sosyal ağlar bağlamında incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul ticaret üniversitesi.

KARAMAN, H. Vd., (2012). *Kur'an yolu Türkçe meal ve tefsir*. Ankara: D.İ.B yayınları.

KARAOĞLU, G. (2010). *Kamusal ve özel alan ekseninde medya ve mahremiyet* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk üniversitesi.

KIR, İ. (2010). *Eğitimin toplumsal temelleri eğitim bilimine giriş*. Edt. Fatih Töremen. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

KUPER, A. (1988). *İlkel toplumun icadı*. çev. İstanbul.

MARSHALL, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve sanat yayınevi.

MEVDUDİ, (2014). *Tefhümü'l Kur'an*. İstanbul: İnsan yayınları.

ÖZGÜVEN, İ. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Psikolojik danışma rehberlik eğitim merkezi yayını.

ÖZKALP, E. (2007). *Sosyolojiye giriş*. Bursa: Ekin yayınları.

ÖZLEM, D. (2004). *Etik-ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap yayınları.

ŞENER, G. (2013). *Sosyal ağlarda mahremiyet ve yeni mahremiyet stratejileri. Yenimedya çalışmaları I. ulusal kongresi*. Kocaeli: Kocaeli üniversitesi.

TEZCAN, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara:Zirve ofset.

TEZCAN, M. (1999). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Şafak matbaacılık.

TÜRKKAHRAMAN, M. (2009). *Teorik ve fonksiyonel açıdan toplumsal kurumlar ve kurumlar arası ilişkiler*. Süleyman Demirel üniversitesi iktisadi idari bilimler fakültesi dergisi. S.2 ss. 25-46.

VATANDAŞ, C. (2007). *Toplumsal cinsiyet ve rollerin algılanışı*. Kayseri: Sosyoloji konferansları.

WACH, J. (1995). *Din sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. İstanbul.

YILMAZ, S. (2011). *Her iletişim mahremiyet ihlalidir ve her mahremiyet ihlalinin bir haber değeri vardır*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

YÜKSEL, M. (2003). *Mahremiyet hakkı ve sosyo tarihsel gelişimi*. Ankara: Ankara üniversitesi siyasal bilgiler dergisi.

